

Олександра Яремчукаспірант кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів
Львівський національний університет ім. Івана Франка**ЕКСПОРТНО-ОРИЄТОВАНА ЕКОНОМІКА РОСІЇ
ПІД ВПЛИВОМ СВІТОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ**

Проаналізовано стан економіки Росії та особливості її функціонування. Охарактеризовано торговельну політику та виявлено торговельних партнерів в міжнародному середовищі. З'ясовано структуру експортно-імпортних відносин Росії зі світом. Досліджено вплив запроваджених економічних санкцій на економіку Росії та світу.

Ключові слова: економічні санкції, експорт, ЄС, імпорт, торговельна політика, Росія, структура, США, Україна.

Oleksandra Yaremchuk**RUSSIAN EXPORT-ORIENTED ECONOMY
UNDER THE IMPACT OF GLOBAL ECONOMIC SANCTIONS**

The state of the Russian economy and specialties of its functioning was analyzed. The trade policy and partners in the international environment were characterized. The structure of export-import relations between Russia and the world was shown. The influence of imposed economic sanctions on the economy of Russia and the world was researched.

Keywords: economic sanctions, export, EU, import, trade policies, Russia, structure, USA, Ukraine.

Александра Яремчук**ЭКСПОРТНО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ ЭКОНОМИКА РОССИИ
ПОД ВЛИЯНИЕМ МИРОВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ САНКЦИЙ**

Проанализировано состояние экономики России и особенности ее функционирования. Охарактеризована торговая политика и выявлены торговые партнеры в международной среде. Выяснена структура экспортно-импортных отношений России с миром. Исследовано влияние введенных экономических санкций на экономику России и мира.

Ключевые слова: экономические санкции, экспорт, ЕС, импорт, торговая политика, Россия, структура, США, Украина.

Протягом 1999–2008 років відбувалось щорічне зростання російської економіки приблизно на 7 %. Підвищення міжнародної інтеграції було одним із основних джерел економічного зростання в Росії разом із ринковими реформами, кращим використанням людського капіталу та різким підйомом товарообігу. Для подальшого зростання Росії слід було відкрити свою економіку і зробити її більш конкурентоспроможною, намагаючись укласти угоди про вільну торгівлю з ЄС.

Проте останнім часом спостерігається торговельна політика, спрямована на розвиток відносин із державами Митного Союзу. Таким чином, бачимо прагнення «відродження Радянського Союзу», куди так хотіли примусити інтегрувати Україну, адже Митний Союз фактично є примусовий та протекціоністський. На прикладі Казахстану можна охарактеризувати особливості його функціонування. Після вступу держава змушена була підняти митні тарифи із 5,3 % до 9,5 % на торговельно-важкій основі. Практично це означає, що високі зовнішні митні тарифи змушують казахів купувати більше автомобілів, зібраних у Росії, а не у Південній Кореї. Ця торговельна політика відвертає більшість пострадянських держав від Росії. Економічно Росія платить великі субсидії, перешкоджаючи в той же час модернізації її економіки. Юридично, вона провокує санкції СОТ.

Після повалення проросійської влади в Україні та впровадження чіткої євроінтеграційної політики нового уряду, Російська Федерація вирішила примусовим способом отримати Україну, розпочавши війну.

Щоб запобігти цьому США, ЄС та інші держави поступово вводять економічні санкції, зокрема, площиною протидії є торгівля. Це спричинено геополітичними аспектами, адже Україна до цього була буфером між Ро-

сією, США та ЄС, і дозволивши Україні розвиватись, модернізуватись, вступивши в ЄС, порушитись баланс сил.

Поширеною серед вчених є думка, що санкції не-ефективні й не здатні посприяти вирішенню політичних конфліктів. Так вважають Галтунг, Гуфбауер, Скотт, Еліот, Друрі [2]. Проте, недавні дослідження Д. Лесі та Е. Нью [3] в 2004 році показують, що санкціями часто досягається успіх, а також є випадки, коли лише погрози введення санкцій приводять до бажаного результату. Деякі вчені концентруються не на питаннях дієвості санкцій, а на вивченні умов, за яких їх застосування призведе до успіху.

Д. Лекціан і М. Сува [4] вважають, що демократичні держави із відкритою економікою легше переносять введені санкції і їх економіки швидше стабілізуються після цього періоду, ніж закриті держави.

Розглядаючи вплив санкцій на внутрішньополітичну ситуацію, Н. Маринов [5] доводить, що вони дестабілізують політичне керівництво держави, до якої їх було застосовано.

Важливим питанням є також дослідження впливу введених санкцій на торговельні взаємини держави із «третьми країнами». Такі дослідження висвітлені Гуфбауером, Карузо та Янгом [1; 7]. Існує думка, що часткові санкції можуть посприяти розвитку торговельних відносин держави, до якої було їх введено із «третьми державами», і не призвести до бажаного результату. Тому застосування санкцій повинно бути повним, а не частковим, певним чином необхідна ізоляція держави для досягнення бажаного ефекту.

Зважаючи на актуальність теми в реаліях сьогодення, метою є дослідити торговельну політику

© Яремчук О. І., 2014.

Російської Федерації та вплив економічних санкцій на стан її економіки та світу.

ЄС – провідний торговельний партнер Росії. На країни ЄС припадає приблизно половина всього російського експорту та імпорту. За останнє десятиліття товарообіг між державами зріс більш, ніж у 3 рази, і до 2012 р. досягнув 336,5 млрд євро [8]. Обсяг експорту товарів з Росії в ЄС в період з 2002 по 2012 рр. збільшився в 3,5 рази – з 64,49 до 213,3 млрд євро. На рисунку 1 відображено найбільших держав світу, які імпортують товари з Росії.

Таким чином, з рис.1 можемо побачити, що Нідерланди імпортують 9,2 % всього торговельного обсягу Ро-

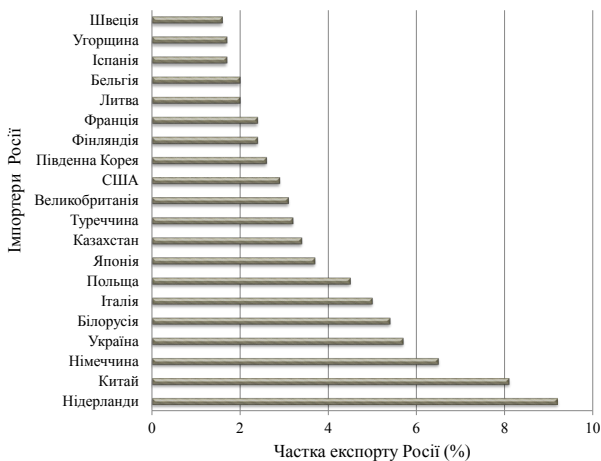

Рис. 1. Частки найбільших держав-імпортерів Росії станом на 2012 рік (розроблено автором за даними джерела [10])

сії, Німеччина є третьою країною-імпортером – близько 6,5 %, а Італія і Польща – близько 5 %.

Обсяг імпорту з ЄС до Росії за останніх 10 років зріс також в 3,5 рази – з 34,42 до 123,2 млрд євро [8]. Таким чином, ЄС займає перше місце у зовнішній торгівлі Росії. У зовнішній торгівлі ЄС Росія займає третє місце після США і Китаю, проте за обсягом імпорту товарів з ЄС в 2012 р. Росія випередила США і зайняла друге місце. Серед основних експортних ринків Євросоюзу Росія займає четверте місце. На рис. 2 подано динаміку найбільших держав-експортерів Росії.

Отже, Росія імпортує 14 % усієї продукції із Німеччини, 5,5 % – з України. Також важливо відзначити, що 4 %

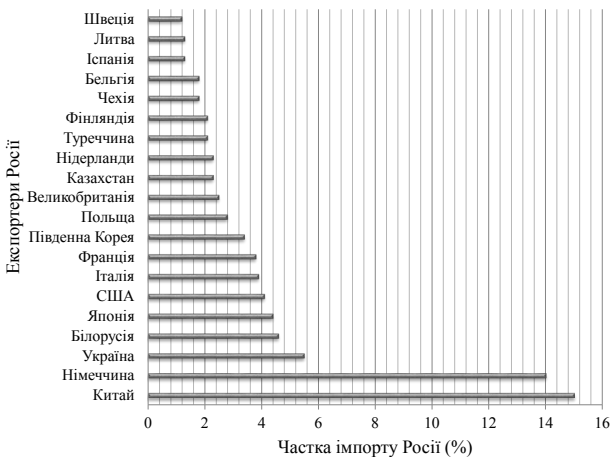

Рис. 2. Частки найбільших держав-експортерів Росії станом на 2012 рік (розроблено автором за даними джерела [10])

імпорту Росії займає і продукція США, і Франції, і Італії.

Незважаючи на позитивну динаміку торговельних зв'язків, російську сторону не задовольняє існуючий дисбаланс у структурі товарообміну. У 2012 р. в поставках товарів із Росії в ЄС, як і раніше, головну ланку займали товари сировинної групи, насамперед паливно-енергетичні товари (рис. 3). Мінеральна продукція займає 72 % експорту, а метали – 12 %.

В імпорті з ЄС до Росії домінували машини й устаткування – 49 %, хімічні товари – 15 %, готові вироби,

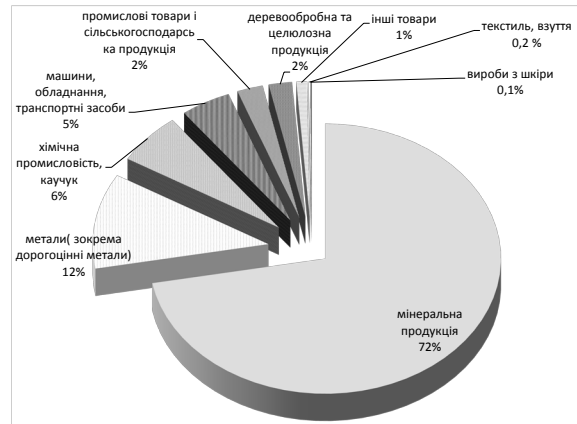

Рис. 3. Структура експорту товарів із Російської Федерації у 2012 році (розроблено автором за даними джерела [9])

продовольчі товари, сільськогосподарська продукція – 14 % (рис.4).

Євросоюз є найбільшим інвестором в російську економіку. Близько 75 % прямих іноземних інвестицій над-

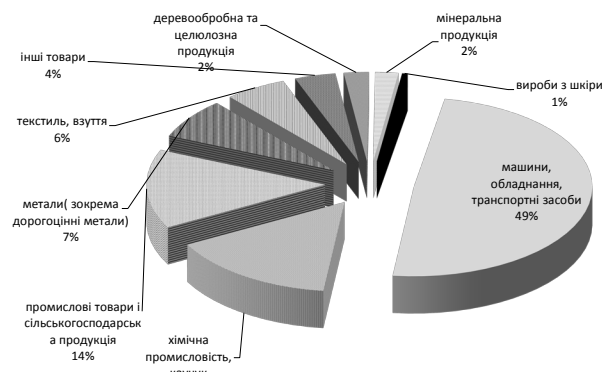

Рис. 4. Структура імпорту товарів до Російської Федерації у 2012 році (розроблено автором за даними джерела [9])

ходять з країн-членів ЄС. Імпорт послуг з ЄС до Росії в 2011 р. склав 24 млрд євро, а експорт в ЄС – 14,2 млрд євро [8]. Після 18 років переговорів Росія приєдналася до Світової організації торгівлі (СОТ), ставши її 156 членом. Вступ Росії до СОТ, безсумнівно, є важливим і для ЄС, оскільки ведення торгово-економічної діяльності на основі єдиних принципів і правил стимулює взаємні інвестиції і зміцнює торговельні відносини між партнерами.

Відповідно до зобов'язань, Росія знизилася імпортні мита в середньому з 10 % до 7,8 % у таких ключових секторах, як, наприклад, в автомобільній промисловості, імпортні мита знизилися з 30 % до 25 %, а після закінчення семирічного перехідного періоду вони мають бути знижені до 15 % [8]. За підрахунками експертів, в

середньому зниження імпорتنих мит заощадить експортерам країн-членів ЄС до 2,5 млрд євро щорічно. Передбачалось додаткове зростання експорту товарів з ЄС до Росії на суму близько 3,9 млрд євро щорічно.

Станом на 2013 рік у Російській економіці спостерігався повільний темп зростання. У дослідженнях МВФ А. Спілімберго [3] стверджує, що основою економічного зростання Росії був експорт енергоносіїв та зростання ціни на нафту з 2000 року і використання резервних потужностей економіки. На сьогодні, коли ціни на нафту стабілізувалися і резервні потужності вичерпані, зростання істотно сповільнилося.

З 2011 року економіка повністю виснажена, про що свідчить початок економічного спаду, в той час як інфляція залишається високою. Важливим аспектом є також геополітичні дії Росії в Криму, що значною мірою негативно вплинули на інвестиційний клімат держави.

Для підняття рівня економіки Росії слід реалізувати ряд заходів. Зокрема, сприяти залученню інвестицій через боротьбу з корупцією, зменшення проблем управління, адміністративних бар'єрів та регулювання. Постійні зусилля в розвитку глобальних інтеграційних процесів також необхідні для залучення інвестицій і технологій. До того ж, слід здійснювати приватизацію, підвищення конкуренції, збільшення розміру та ефективності банківського сектору, а також зниження цінових спотворень, особливо цін на комунальні послуги.

Проте, незважаючи на критичну ситуацію економіки, спостерігаємо зосередження політики держави не на економічному зростанні та розвитку, а на втіленні геополітичних цілей, а саме випробовуванні нових технологій війни та бажанні відродження імперії.

Таким чином, у відповідь на розпочату війну Росії в Україні, країни ЄС та США у березні та квітні 2014 року прийняли два етапи санкцій проти певних українських та російських фізичних і юридичних осіб. Загрози з приводу зростання санкцій спричинили підвищення ризику ведення бізнесу в Росії, що негативно впливає на інвестиційне середовище. У зв'язку з цим відбувся різкий відтік капіталу і значне скорочення емісії облігацій урядом і російськими компаніями, в той час як позикові ставки помітно зросли, а фондовий ринок знизився. Така ситуація призвела до різкого тиску на рубль, а тому Центральний банк Росії, підвищуючи процентні ставки, знизив гнучкість рубля і використав валютні резерви для його підтримки.

Рейтингова компанія S&P підррахувала, що протягом перших трьох місяців відбувся відтік 60 млрд \$, що приблизно становить суму втрат за минулий рік [3].

У липні Європою та США було запроваджено третій рівень санкцій проти Росії. Нові обмеження стосуються вже не окремих осіб, причетних до порушення територіальної цілісності та суверенітету України, а цілих секторів російської економіки. Слідом за ними санкції проти певних осіб та компаній ввели також Австралія, Японія, Канада, Норвегія і навіть Швейцарія, яка до цього часу виступала як країна із нейтральною позицією. Санкції ЄС, підтримані Норвегією, стосуються енергетичного, фінансового секторів та продукції військового та подвійного призначення.

Уряд Японії склав чорний список росіян та українців, чії активи у країні будуть заморожені. Серед 40 імен – экс-президент Віктор Янукович, керівництво окупованого Криму та низка сепаратистів. Крім того, у країну обмежили імпорт кримських товарів.

Канада, у свою чергу, запровадила нові обмеження проти 22 компаній та 19 фізичних осіб. До списку по-

трапили ВТБ, «Россельхозбанк», «Банк Москви» і Російський Національний Комерційний Банк. Також обмеження канадського уряду стосуються російської Об'єднаної суднобудівної корпорації і авіакомпанії «Доброльот». Саме такі дії світу, на думку експертів, можуть зупинити експансіоністську політику Росії.

До перехресної війни санкцій долучилась і Україна. Кабмін схвалив проект закону «Про санкції», відповідно до якого проти Росії може бути введено 26 видів санкцій. Зокрема йдеться про заморожування активів, заборону підприємницької діяльності та приватизації державних об'єктів власності, заборону на транзит товарів.

Обмеження будуть стосуватись фізичних та юридичних осіб, які причетні до фінансування тероризму та підтримки окупації Криму. У переліку – 172 прізвища російських та іноземних громадян та 65 юридичних осіб переважно російської власності.

Президент Литви 21 серпня підписала угоду із норвезькою компанією. Згідно з угодою, компанія Statoil з 2015 року впродовж п'яти років поставлятиме по 540 млн кубометрів газу на рік майбутнього терміналу СПГ в Клайпеді. Це становить приблизно одну п'яту імпортованого торік Литвою газу.

Речник Єврокомісії Джонатан Тодд вважає, що нові санкції мають на меті обмежити діяльність російських фінансових інституцій, а також встановлюють ембарго на постачання зброї, забороняють експорт товарів подвійного призначення, які можна використовувати і у військовій галузі. Також дія санкцій поширюється і на технології, що зокрема важливі при видобутку та переробці нафти [3].

Дослідження науковців Інституту світової економіки Пітерсона підтверджують часткову дієвість санкцій. Розглядаючи досвід минулих конфліктів, експерти зазначають, що економічні санкції США проти Куби з 1960 року виявились недієвими, ембарго спричинило значне погіршення умов життя людей без бажаного впливу на владу. Проте нещодавні санкції, введені ЄС та США проти Ірану в 2010 році, а саме обмеження фінансової сфери, інвестицій в газу, нафтову і нафтохімічну промисловість та часткову заборону експорту, призвели до призупинення Тегераном виробництва збагаченого урану і на поточному етапі країни Заходу вирішили послабити економічне ембарго.

Важливо зазначити, що санкції, введені проти Росії, зашкодять і Європі. В іранському випадку відбулось зростання цін на нафту після 2012 року, перевищивши 110 \$ за барель [3].

Виявлено, що санкції вплинуть на Росію у двох напрямках. Перший – фінансовий. Посилення санкцій обмежуватиме можливості російських банків і підприємств для залучення капіталу на західних ринках. Зовнішні банківські зобов'язання Росії більші, ніж заощадження. У разі посилення санкцій з боку Заходу, імовірно уряду доведеться використати валютних резервів на суму 490 млрд \$, щоб стабілізувати ситуацію на банківському та корпоративному ринку, які потерпають від ізольованості. Другий напрям впливу на російську економіку – через торговельні обмеження. Це може бути ще більш дієвим через наявну структуру торгівлі. Росія експортує енергоносії і на отриманий прибуток імпортує промислові товари. Обмеження імпорту призведе до дефіциту на ринку товарів, що зрештою спричинить зростання цін.

Значне погіршення економічної ситуації в Україні – торговельного партнера Росії вплине і на її економіку, адже приблизно половина газу транзитуються до Європи через Україну. Також послабиться торгівля в інтегро-

ваних секторах – металургії, машинобудуванні та хімічній промисловості.

Економічні санкції, й зокрема послаблення економіки Росії негативно вплине і на її близьких торговельних партнерів, таких як Білорусь, Естонія, Литва, Туркменістан і Узбекистан. Военна ситуація в Україні може призвести до руйнування торгівлі газом та нафтою Росії, і тим самим вплинути на значну частину світу, адже Фінляндія, Прибалтика, Білорусь, Чехія повністю залежні від російського газу. Залежність центральної та південно-східної Європи також висока – близько 40–60 %.

Такі країни, як Вірменія, Киргизія, Молдова і Таджикистан отримають значні грошові перекази з Росії.

Деякі фінансові центри, зокрема, Люксембург, Кіпр, Багами та Сейшели, отримають значні надходження коштів в якості прямих іноземних інвестицій з Росії.

Проте, незважаючи на факт запровадження санкцій, президент Литви, Даля Грібаускайте, назвала їх запізними і недостатніми. Зокрема вона стверджує, що Росія не матиме перешкод у імпорті військових кораблів «Містраль» із Франції.

Аналізуючи думки політологів та економістів європейських країн, можна зробити висновок про їх розуміння неефективності запровадження економічних санкцій. На їх думку, відповідь Європи справді матиме значний негативний вплив на економіку Росії, проте погляди та принципи управлінців державою в Росії та Європі різняться тим, що В. Путіна не зупинить знищена економіка держави чи значні фінансові втрати перед можливістю втілення імперіалістичних стратегій.

Саме таку його відповідь спостерігаємо відразу ж після запровадження санкцій. Москва на сьогодні є найбільшим імпортером фруктів і овочів ЄС – більше 2 млрд євро на рік. Отже, Росія вводить обмеження на польські яблука, тим самим, починаючи «торговельну війну» з Європою. Адже експорт яблук Польщі до Росії складає половину торговельного обсягу. Також Кремль збирається обмежити імпорт польських груш, слив, вишень, абрикосів, нектарину, айви і всіх видів капусти.

Також низкою указів та законів впродовж року Росія вводить повну заборону на поставки яловичини, свинини, плодово-овочевої продукції, м'яса птиці, риби, сирів, молока і молочних продуктів з країн ЄС, США, Австралії, Канади та королівства Норвегії. Президент Росії аргументував це рішення «захистом національних інтересів».

Втім, частка імпорту на ринку Росії достатньо велика, половина усього сиру, що продається у країні, привезена з-за кордону і переважно з країн, які підпали під санкції. Майже 15 % фруктів на прилавках Росії також забороненого виробництва. Понад 25 % від імпорту залежить і рибний сектор. 13 % усієї риби та свинини на ринку постачається з покараних країн. Не потраплять до Росії і 8 % від загальної потреби у птиці.

Існує ризик обмеження чи скорочення поставок газу в Європу, яка імпортує близько третини обсягу саме з Росії. Обсяг імпорту російського газу Німеччиною зараз становить 40 %.

Тому на даному етапі введено часткові санкції США та Європи, які з одного боку завдають вагомих втрат економіці Росії, однак даючи можливість до пошуку альтернатив та виходу з кризової ситуації, частково впливають і на Європу, і на США, і на «треті держави». Так світ намагається примусити Росію «сісти за стіл переговорів» і мирним шляхом вирішити конфлікт. Відповідно, Росія також вводить торговельні обмеження проти цих держав. Можемо спостерігати світову війну в торговель-

ній площині. Проте уряд України вважає санкції неефективними, адже 27 серпня Росія почала прямо вводити російську армію на територію України, і тому уряд просить держави Заходу вжити радикальніших фінансових заходів, які можуть повністю знищити економіку Росії, але в такому випадку є ризик початку глобальної Третьої світової війни. Перспективами подальших наукових досліджень є пошук ефективних торговельних методів впливу на управління держави.

Література.

1. Caruso R. The Impact of International Economic Sanctions on Trade: An Empirical Analysis / R. Caruso – Peace Economics, Peace Science and Public Policy: 9: 2, Article 1. – 2003.
2. Hufbauer G., Schott J., and Elliott K. Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy, / G. Hufbauer, J. Schott, and K. Elliott - 2d ed. Washington, D.C: Institute for International Economics. – 1990.
3. Lacy D., Niou E. A Theory of Economic Sanctions and Issue Linkage: The Roles of Preferences, Information, and Threats / D. Lacy, E. Niou – The Journal of Politics 66:1–2004. – P. 25–42.
4. Lektzian D., Souva M. Institutions and International Cooperation: An Event History Analysis of the Effect of Economic Sanctions / D. Lektzian, M. Souva – Journal of Conflict Resolution 45(1) – 2001. – P. 61–79.
5. Marinov N. Does Pressure from the Outside Destabilize Leaders on the Inside? / N. Marinov - American Journal of Political Science 49, 3 – 2005. – P. 564–576.
6. Russian Federation. Staff Report of the IMF / IMF Country Report No. 14/175 – Washington, D. C. – 2014. – 73 p.
7. Yang J., Askari H., Forrer J., Teegen H. US Economic Sanctions: an empirical study / J. Yang, H. Askari, J. Forrer, H. Teegen - International Trade Journal. 18(1) – 2004. – P. 23– 62.
8. Представництво Росії в ЄС. Відносини Росія – ЄС. Торгівля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russianmission.eu/ru/torgovlya>.
9. Федеральная Служба государственной статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/frad#.
10. Observatory of Economic Complexity. Trade in Russia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://atlas.media.mit.edu/profile/country/rus/>.